

Warszawa, 7 listopada 2024 r.

Wojciech Forysinski, PhD
Associate Professor Emeritus
Eastern Mediterranean University,
Famagusta, North Cyprus

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Bogucewicz

“*Selektywny humanitaryzm w polskiej polityce azylowej i jego wpływ na działalność międzynarodowych organizacji humanitarnych w kontekście kryzysów migracyjnych w Polsce w latach 2021-2023*”

I. Ocena merytoryczna

1. Problem badawczy: podstawowe założenia, hipotezy i pytania badawcze

Tematyka podjęta przez Autorkę jest bardzo aktualna, zwłaszcza w świetle niedawnych decyzji rządu dotyczących polskiej polityki azylowej. Praca jest interesująca i zasługuje na uznanie pod względem naukowym. Podjęta tematyka wzbudza żywe zainteresowanie wśród specjalistów z różnych dziedzin i znajduje wyraz w licznych publikacjach. Wiele związanych z nią aspektów nie zostało jednak do tej pory ukazanych i naświetlonych w stopniu zadowalającym. Może to wynikać z trudności przy próbach bliższego wglądu w praktykę władz państwowych, samorządowych, a zwłaszcza praktykę osób prywatnych, społeczeństwa obywatelskiego i organizacji pozarządowych. Recenzowana praca stanowi niewątpliwie poważną próbę pokonania tych trudności.

Jako główny cel badawczy Autorka wskazała sprecyzowanie przyczyn i przejawów podwójnych standardów w dostępie do procedur związanych z udzielaniem ochrony międzynarodowej w Polsce oraz określenie w sposób empiryczny ich wpływu na działalność INGOs w kontekście kryzysów migracyjnych na polskiej granicy z Białorusią i Ukrainą. Ponadto, praca weryfikuje hipotezę w myśl której zmiany w polskiej polityce azylowej w latach 2021-2023 doprowadziły do utworzenia podwójnych standardów humanitarnych.

Autorka stawia także cztery ważne i aktualne pytania badawcze:

- 1) Jakie akty prawne stanowią podstawę polskiego systemu udzielania ochrony międzynarodowej?
- 2) W jaki sposób wspomniane akty prawne stosowane były wobec różnych grup osób poszukujących ochrony międzynarodowej w latach 2021-2023?
- 3) Czym jest selektywny humanitaryzm w polskiej polityce azylowej oraz jakie są jego przyczyny i konsekwencje?
- 4) W jaki sposób polska polityka azylowa prowadzona w latach 2021-2023 wpłynęła na działalność humanitarną prowadzoną przez INGOs?

Wybór tematu należy uznać za trafny, a jego rozwinięcie za udane zarówno z teoretycznego jak i praktycznego punktu widzenia. Stwierdzić bowiem należy, że w pracy postawiono i rozwiązano trudny i aktualny problem naukowy, wykazując dobrą orientację i kompetencję w tym przedmiocie.

2. Struktura rozprawy

Treść rozprawy odpowiada tematowi określönemu w tytule a dyspozycja pracy jest ściśle podporządkowana postawionemu we wstępie celowi i zakresowi badań. Atutem pracy jest również to, że nie ogranicza się tylko do analizy praktyki polskich władz i międzynarodowych organizacji pozarządowych działających w Polsce, lecz rysuje bardzo rozległy kontekst historyczny, prawnomiędzynarodowy i instytucjonalny, spełniający pożyteczną rolę wprowadzenia we właściwy temat.

W szczególności, rozdział pierwszy omawia teorie migracji na poziomie mikro, mezo i makro, wyjaśnia podstawowe pojęcia związane ze zjawiskiem migracji i jej typologie, oraz koncentruje się na przyczynach migracji. Bardzo ważną wydaje się druga część rozdziału pierwszego analizująca międzynarodowy system ochrony uchodźców, a w tym status uchodźcy w świetle prawa międzynarodowego i instytucji zajmujących się niesieniem pomocy uchodźcom.

Rozdział drugi zajmuje się ideą humanitaryzmu, jego genezą i cechami szczególnymi, a także pojęciem pomocy humanitarnej. Trzecia część tego rozdziału oferuje pogłębioną analizę wymogu/obowiązku humanitaryzmu w kryzysach migracyjnych i stanowi swego rodzaju wstęp do analizy humanitaryzmu w odniesieniu do kryzysów migracyjnych w Polsce, jaką Autorka prezentuje w rozdziale piątym.

Rozdziały trzeci, czwarty i piąty odnoszą się do głównego celu/nurtu badawczego Autorki i prezentują kolejno: analizę historyczną i instytucjonalno-prawną polskiej polityki azylowej i, szerzej, udzielania ochrony międzynarodowej w Polsce, oraz ich legitymizacji ze strony państwa polskiego i polskiego społeczeństwa. Rozdział czwarty koncentruje się na działaniach polskich władz, ustawodawczej i wykonawczej, w reakcji na kryzysy migracyjne na granicy Rzeczypospolitej Polskiej z Białorusią i Ukrainą. Rozdział piąty, mający niewątpliwie kluczowe znaczenie dla odpowiedzi na pytania badawcze, analizuje, aktywność polskich władz centralnych i lokalnych, i dowodzi ich zróżnicowanego zaangażowania w kryzysy migracyjne, ilustrując je w kontekście kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej z jednej, a ukraińskiego kryzysu uchodźczego z drugiej strony. Na koniec, rozdział piąty przedstawia wyniki badań ilościowych i jakościowych przeprowadzonych wśród przedstawicieli INGOs aktywnych w Polsce, działających na rzecz uchodźców na granicy polsko-białoruskiej i uchodźców z Ukrainy. Celem tego interesującego rozdziału jest przekonanie czytelnika do słuszności tezy o selektywnym humanitaryzmie polskiej polityki azylowej i jego negatywnym wpływie na działalność organizacji pozarządowych prowadzących działania pomocowe.

Pracę zamykają wnioski i zakończenie koncentrujące się na odpowiedzi na główne pytanie badawcze i potwierdzeniu słuszności postawionej we wstępie hipotezy o selektywnym charakterze polskiej polityki wobec uchodźców z granicy polsko-białoruskiej i z Ukrainy. Autorka przypomina

rownież swoje ustalenia dotyczące krajowych i międzynarodowych aktów prawnych mających zastosowanie do obydwóch kryzysów migracyjnych, i kontynuuje wnioski identyfikując główne determinanty polityki azylowej - charakter relacji pomiędzy państwami pochodzenia a państwami przyjmującymi uchodźców oraz zdolność państwa przyjmującego i jego lokalnej społeczności do absorpcji uchodźców. Pozostaje tylko żałować, że w uwagach końcowych Autorka nie odniosła się już do swoich wcześniejszych rozważań dotyczących samej koncepcji selektywnego humanitaryzmu (eksperymentalnego humanitaryzmu), jego kwalifikacji jako naruszenia prawa, czy też etycznej strony dywersyfikacji pomocy humanitarnej w odniesieniu do różnych grup migrantów/uchodźców potrzebujących pomocy.

Z samego zestawienia tytułów kolejnych pięciu rozdziałów pracy widać, że ogólna konstrukcja pracy została dobrze przemyślana i przeprowadzona. Stwierdzić też należy, że zgodnie z założeniami badawczymi, Autorka objęła zasięgiem swoich badań wszystkie zasadnicze rodzaje aktów prawnych, krajowych i międzynarodowych (umowy międzynarodowe i akty prawne Unii Europejskiej) mające zastosowanie do obu kryzysów migracyjnych w Polsce. Do wyróżniających się części rozprawy zaliczyłbym rozważania Autorki dotyczące typologii migracji i nierozzerwalnego związku kwestii uchodźstwa z ochroną praw człowieka zawarte w rozdziale pierwszym, i rozdział piąty.

Uważam także, iż za skromnie wypadł rozdział pierwszy, a w szczególności punkt 1.1. dotyczący migracji w ujęciu teoretycznym. Z drugiej strony, niektóre ustalenia definicyjne, na przykład dotyczące pomocy i interwencji humanitarnej, wydają się nazbyt rozbudowane, zwłaszcza gdy dotyczą sytuacji konfliktów zbrojnych, nie mających bezpośredniego zastosowania do kryzysów migracyjnych, na jakich koncentruje się praca. Moim zdaniem za słabo też została uwypuklona rola norm międzynarodowego prawa zwyczajowego. Uwagi krytyczne w niczym nie umniejszają ogólnej, bardzo pozytywnej oceny struktury recenzowanej pracy.

3. Metodologia

Autorka wskazała wykorzystane metody badawcze i przekonująco uzasadniła ich wybór. Wyjaśniła, że użyła metod badawczych charakterystycznych dla kilku dyscyplin: nauki o polityce i administracji, nauk prawnych i nauki o stosunkach międzynarodowych. W rozdziale piątym

wykorzystane zostały metody ilościowe i jakościowe. Uważam, że przy wyborze metod badawczych Autorka wykazała się wiedzą, dojrzałością badawczą i umiejętnościami wykorzystania różnych technik badawczych mimo, iż stosowanie metod interdyscyplinarnych zawsze narażone jest na pewne uproszczenia i ograniczenia. Doceniam szerokie wykorzystanie tzw. *primary sources*. Analiza literatury, choć bogata i kompleksowa, wydaje się mało krytyczna. Autorka unika wdawania się w polemiki z innymi autorami.

Pozostaje też żałować, że materiał badawczy użyty w części empirycznej był raczej skąpy i ograniczony. Wydaje się, jednak, że Autorka wykorzystwała dostępne dane do maximum. Rozwiązaniem tego problemu mogą być szerzej zakrojone badania porównawcze nie ograniczające się do jednego kraju. Zjawisko selektywnego humanitaryzmu wydaje się mieć wymiar uniwersalny. Chcę też pokreślić kompetencje Autorki w interpretacji danych oraz tekstów prawnych krajowych i międzynarodowych.

II. Ocena formalnej strony pracy

1. Poprawność języka

Praca reprezentuje bardzo wysoki poziom językowy. Świadczy też o opanowaniu bogatego słownictwa fachowego z różnych dyscyplin naukowych oraz erudycji i odczytaniu Autorki. Praca została starannie wyedytowana, a nieliczne błędy nie umniejszają jej wartości. Mam jedynie zastrzeżenia do określeń takich jak ‘weaponizacja’.

2. Opanowanie techniki pisania pracy

Autorka opanowała technikę pisania pracy naukowej w stopniu bardzo dobrym. Rozprawa została przygotowana starannie i rzetelnie, świadczy o doświadczeniu Autorki w pracy nad tekstami naukowymi, także interdyscyplinarnymi, łatwości i swobodzie w operowaniu językiem naukowym. Zwracam szczególną uwagę na bogatą terminologię prawniczą. Na uwagę zasługują też liczne paragrafy ‘definicyjne’, co w pracy wymagającej bardzo precyzyjnego rozróżniania pojęć – na przykład migrant, uchodźca, azylant – jest nie do przecenienia.

Na koniec tej części, muszę zauważyć, że brakuje mi chociaż krótkich podsumowań kolejnych rozdziałów, wyjaśniających, co zdaniem Autorki wnoszą one do jej podstawowych rozważań.

3. Spis treści, odsyłacze, bibliografia

Nie mam zastrzeżeń. Wszystkie trzy elementy pracy zostały przygotowane starannie, zgodnie z powszechnie przyjętymi standardami pisanie prac naukowych. Podoba mi się używanie przypisów i bardzo bogata bibliografia.

Mam tylko uwagi do niektórych odsyłaczy, z których nie wynika, po co są umieszczane w tekście. Takich niedookreślonych przypisów jest w pracy sporo.

III. Charakterystyka doboru i wykorzystania źródeł

Wykorzystane źródła są wyjątkowo bogate i zróżnicowane. Na szczególne uznanie zasługuje podstawa źródłowa pracy, którą stanowią oryginalne dokumenty krajowe i międzynarodowe. Autorka kompleksowo wykorzystwała dostępną literaturę polską i w imponującym zakresie angielskojęzyczną. Dotarła do wielu ciekawych, reprezentatywnych materiałów, książek i artykułów naukowych, nie tylko ‘mainstreamowych’. Przypisy pojawiają się w pracy na ogół we właściwych miejscach. Wysoko oceniam pracę włożoną przez Autorkę na etapie kwerendy bibliotecznej oraz selekcji źródeł *online*, a także sposób ich wykorzystania podczas pisanie pracy doktorskiej. Dwa odniesienia do pracy Emera de Vattela sprawiły mi przyjemność.

IV. Wnioski

W ogólnej ocenie rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Bogucewicz należy stwierdzić, że jest to bardzo interesujące studium interdyscyplinarne zarówno w swej treści, metodzie badawczej jak i pod względem formy. Autorka przeprowadziła szerokie i rzetelne badania ważnej i aktualnej problematyki w oparciu o oryginalne materiały źródłowe, z uwzględnieniem bogatej literatury przedmiotu. Główny wątek pracy prowadzony jest w sposób logiczny i konsekwentny, a wywody Autorki są zawsze odpowiednio uzasadnione i na ogół przekonujące. Oczywiście praca nie jest wolna od pewnych niejasności, dyskusyjnych, a nawet mylnych wypowiedzi, co w tak szeroko zakrojonym, interdyscyplinarnym studium jest raczej nieuniknione.

Wnioski i uogólnienia, jakie Autorka formułuje w oparciu o gruntowną analizę materiałów źródłowych, odniesienia do bogatej literatury przedmiotu i obserwacje praktyki polskich władz, legislacyjnej i wykonawczej, oraz międzynarodowych organizacji pozarządowych, zaliczyć należy do ważnych osiągnięć naukowych Autorki wzbogacających znacznie naszą wiedzę o funkcjonowaniu systemów pomocowych w reakcji na kryzysy migracyjne. Badania Autorki są wiarygodne zarówno w swej analizie jak i syntezie. Można stwierdzić, że Autorka przedstawiła do oceny samodzielny, oryginalny dorobek naukowy.

Podsumowując, stwierdzam, że rozprawa doktorska autorstwa mgr Magdaleny Bogucewicz, zatytułowana "*Selektywny humanitaryzm w polskiej polityce azylowej i jego wpływ na działalność międzynarodowych organizacji humanitarnych w kontekście kryzysów migracyjnych w Polsce w latach 2021-2023*", przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Anny Potyrały stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego oraz potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną Autorki w dyscyplinie nauk o polityce i administracji. Recenzowana rozprawa odpowiada standardom i wymogom wymienionym w Ustawie o Stopniach i Tytule Naukowym. Jednocześnie wnoszę o dopuszczenie mgr Magdaleny Bogucewicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Wojciech Forysinski, PhD

Associate Professor Emeritus

